

УДК 378.02:37.016

*Діана Ципіна,
аспірант Харківського національного
економічного університету ім. С. Кузнеця*

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістратури як цілісний педагогічний процес поетапного засвоєння системних знань з риторики та способів їх здобуття, набуття риторичних умінь і навичок, а також розвитку особистісних якостей, необхідних для успішного здійснення риторичної діяльності в професійній сфері. Виокремлено такі його характеристики, як перебіг у вигляді цілеспрямованого, організованого та керованого процесу розвитку і становлення особистості майбутнього фахівця. Обґрунтовано, що процес формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки передбачає таку організацію навчальної та позанавчальної діяльності, під час якої магістранти набувають необхідний досвід риторичної діяльності в професійній сфері; він здійснюється на основі риторизації навчального процесу й реалізації міждисциплінарних зв'язків.

Ключові слова: *формування риторичної компетентності, педагогічний процес, магістерська підготовка, риторизація навчального процесу, міждисциплінарні зв'язки.*

На основе анализа психолого-педагогической литературы определено формирование риторической компетентности будущих менеджеров в условиях магистратуры как целостный педагогический процесс поэтапного усвоения системных знаний по риторике и способов их приобретения, овладения риторическими умениями и навыками, а также развития личностных качеств, необходимых для успешного осуществления риторической деятельности в профессиональной сфере. Выделены такие его характеристики, как целенаправленность, необходимость его организации и управления. Процесс формирования риторической компетентности будущих менеджеров в условиях магистерской подготовки предусматривает организацию учебной и внеучебной деятельности, во время которой магистранты овладевают необходимым опытом риторической деятельности в профессиональной сфере. Освещены условия осуществления данного процесса – риторизация учебного процесса и реализация междисциплинарных связей.

Ключевые слова: *формирование риторической компетентности, педагогический процесс, магистерская подготовка, риторизация учебного процесса, междисциплинарные связи.*

In the given article the analysis of psychological and pedagogical literature to forming of future managers' rhetorical competence is done. Its essential characteristics, such as organization and are considered. On the basis of the given analysis the forming of future managers' rhetorical competence is determined as a process of stage by stage acquiring rhetorical knowledge and skills and forming of personal skills for successful professional rhetorical activity. Process of forming of future managers' rhetorical competence forecasts experience enriching of master students and becoming organization of their academic and external academic activities. As research results the basic contradictions of forming of future managers' rhetorical competence are determined: rhetorisation of learning and realization interdisciplinary connections.

Key words: *forming of rhetorical competence, pedagogical process, master study, rhetorisation of learning, interdisciplinary connections.*

Важливим аспектом у контексті формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки є його розгляд як цілісного педагогічного процесу, що потребує всебічного аналізу як складного явища з визначенням сутнісних характеристик.

Науковцями останнього часу здійснено аналіз таких особливостей формування риторичних умінь і навичок: поступовий характер набуття риторичних умінь і навичок (Т. Ладиженська, М. Нагорний, К. Рубчевський Г. Сагач та ін.), урахування міждисциплінарних зв'язків (Л. Горобець, Т. Губасва, Н. Масгутова, Л. Ободянська М. Порубов, А. Соболева, Л. Ткаченко, Л. Тукмачова, О. Яковлева та ін.), риторизація навчального процесу (С. Мінеєва, С. Тихонов та ін.) тощо.

Незважаючи на наукові розробки щодо окремих аспектів розвитку риторичних умінь і навичок, питання щодо формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки як цілісного педагогічного процесу є недостатньо розробленим і потребує окремого розгляду, що й зумовило актуальність дослідження.

Метою статті є на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглянути формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки як цілісний педагогічний процес і визначити його сутнісні характеристики.

У даному дослідженні формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістратури ми вважаємо, що формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів як інтегративної характеристики є однією зі сторін єдиного педагогічного процесу, спрямованого на розвиток особистості майбутнього фахівця. Ми також дотримуємося тієї точки зору, що таке дослідження слід проводити за такими напрямками: розгляд організації навчальної й позанавчальної діяльності в умовах магістратури та виявлення специфіки набуття досвіду

риторичної діяльності.

Процес формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів передбачає опанування певних знань, умінь, навичок з риторики, а також розвиток особистісних якостей, зокрема, емоційно-вольової сфери.

Виходячи з наведених положень, вважаємо, що навчальний процес майбутніх менеджерів в умовах магістратури з метою формування риторичної компетентності доцільно організувати не просто як навчальну, а як навчально-творчу діяльність.

Важливість набуття учнями досвіду творчої діяльності в процесі засвоєння змісту освіти підкреслена такими науковцями-педагогами, як: В. Андрєєв, В. Паламарчук, В. Сластьонін, А. Хуторський та ін.

Результатами навчально-творчої діяльності з формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів є створений проект, презентація, досягнення ефективної мовленнєвої взаємодії у ділових перемовинах, проведення наради тощо. Характерним для цих продуктів є об'єктивна новизна.

Творча діяльність поєднує творчий і нетворчий компоненти – продуктивний і репродуктивний. Наявність репродуктивного компонента у творчій діяльності пояснюється тим, що діяльність мислення передбачає не лише відкриття нового, вона містить також етапи відбору, усвідомлення, оцінювання, трансформації вже здобутих знань. За ствердженням ученого Б.Коротяєва, в основу творчого засвоєння навчального матеріалу покладено процеси його репродукції та прогнозування, причому репродуктивне пізнання виступає як підготовча ланка, а творче – як основна: у першому випадку цілим є репродукція, а елементом – творчість, а в другому – навпаки [1, с. 13–14].

Так, прикладами завдань репродуктивного характеру з метою формування мовленнєвих навичок у складі риторичної компетентності можуть бути завдання на ідентифікацію, класифікацію, впорядкування, схематизацію або відбір риторичних понять, переказ інформації у первинному вигляді та послідовності тощо. Однак, репродуктивне пізнання також може містити творчі елементи. Під час підготовки до презентації магістранти мають проаналізувати запропонований публічний виступ з аналізом позитивних та негативних ознак. Вони вносять власні пропозиції щодо коригування, пропонуючи, кращі варіанти висловлювання з використанням нових лексичних засобів.

Отже, з урахуванням викладених вище досліджень дійдемо висновку про те, що в процесі формування риторичної компетентності творча діяльність неможлива без підготовчого репродуктивного компонента, а його співвідношення з продуктивним є фактором творчого розвитку особистості майбутнього фахівця.

У процесі дослідження питання формування риторичної компетент-

ності маємо також зосередити увагу на характері соціальної взаємодії викладачів і студентів і останніх між собою, яка здійснюється під час навчальної та позанавчальної діяльності. Найефективнішою з форм співробітництва викладача зі студентами, за ствердженням В. Ляудіс, є спільна навчальна діяльність. Серед ситуацій спільної навчальної діяльності науковець виокремлює спільну продуктивну діяльність, що виникає в процесі спільного виконання творчих завдань [4, с. 112]. Доцільність застосування спільної продуктивної діяльності пов'язана із специфікою риторичної діяльності, результатом здійснення якої є продукт монологічного або діалогічного мовлення. Тому спільне виконання творчих завдань сприятиме більш ефективному засвоєнню риторичних умінь і навичок, набуттю досвіду здійснення риторичної діяльності.

Процес формування риторичної компетентності має свою специфіку. Як показують наукові дослідження, цей процес є тривалим та складним. Виходячи з цього, планомірна підготовка до здійснення ефективної риторичної діяльності може бути забезпечена тільки при такому навчанні риторики, який відповідає висунутому проф. Т. Ладиженською принципу врахування динамічних перспективних зв'язків, коли процес формування риторичних умінь проходить стадію пропедевтики, тобто формування, вдосконалення та перенесення в нові умови [2]. Отже, мінімальною умовою формування риторичної компетентності майбутніх фахівців є поступовий характер її набуття в навчальному процесі.

М. Стуриковою проаналізовано різні підходи до викладання риторики: комунікативно-мовленнєвий, культурно-мовленнєвий, ораторський, неокласичний, синтетичний. У зв'язку з цим у сучасній педагогічній практиці склалися три напрями викладання риторики у ВНЗ: загального спрямування, змішана та професійно-орієнтована.

Прихильники формування риторичної компетентності з урахуванням міждисциплінарних зв'язків відзначають уможливлення цього процесу завдяки інтеграції мовленнєвих дисциплін з дисциплінами професійно-орієнтованого циклу і методикою викладання предмету.

Окрім обов'язковості врахування міждисциплінарних зв'язків в процесі формування риторичної компетентності вважаємо за доцільне зосередити також увагу на риторизації навчального предмета (предметів) як умови досягнення ефективності навчання риторики. Зазначене поняття було започатковано С. Мінеєвою як механізм (процес) переосмислення предмета та способів його викладання, а також переосмислення всього освітнього процесу як повноцінного діалогового спілкування за канонами риторики. Це означає вилучення гуманітарного потенціалу предмета засобами діалогового спілкування. На думку науковця, «риторизація передбачає перетворення освітнього процесу за допомогою методів і способів спілкування суб'єктів цього процесу, а також осмислення

реальних шляхів і способів мовленнєвої взаємодії» [3, с. 131].

Розглянемо детальніше поступовий характер формування риторичної компетентності та реалізацію міждисциплінарних зв'язків в умовах магістерської підготовки майбутніх менеджерів.

У ВНЗ економічного профілю риторика як навчальний предмет у більшості напрямів підготовки належить до складу варіативних дисциплін. На основі аналізу змісту навчальних програм дисциплін (нормативних і варіативних) підготовки майбутніх менеджерів в умовах бакалаврату, ми дійшли висновку, що студенти отримують фрагментарні знання з риторики під час вивчення таких дисциплін циклу гуманітарної підготовки, як філософія (модуль «Логіка», тема «Логічні основи теорії аргументації»), культурологія, українська словесність, іноземна мова (за професійним спрямуванням), соціологія, соціальна психологія (теми «Спілкування та взаємодія», «Психологічний вплив і міжособистісні стосунки») та ін.; дисциплін циклу професійної підготовки: менеджмент (тема «Комунікації в системі управління організацією»), маркетинг (теми «Маркетингова політика комунікацій», «Комплекс маркетингових комунікацій»).

Щодо магістерської підготовки формування риторичної компетентності може здійснюватися в рамках вивчення таких дисциплін циклу професійної та практичної підготовки нормативної та варіативної частин, як «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», «Міжнародний маркетинг», «Інвестиційний менеджмент», «Організаційна поведінка», «Ділова іноземна мова».

Магістерська підготовка фахівців характеризується формуванням їхнього творчого потенціалу через участь в організованій і систематичній науково-дослідній роботі (НДР). Участь у наукових заходах вимагають від магістранта вміння не тільки написати наукову доповідь, але й активно обговорювати наукові питання, виступати публічно з повідомленням про виконану роботу або про результати досліджень на студентських наукових конференціях.

Підсумком дослідницької діяльності студента магістратури є магістерська робота, яка виконує кваліфікаційну функцію. Суттєвим у викладі матеріалу магістерської роботи є аргументованість суджень та підготовка магістрантом для захисту тексту доповіді тривалістю 15–20 хвилин. Зміст доповіді має відображати зміст дослідження, його мету, завдання, предмет і об'єкт, обґрунтування вибору теми, міри її висвітлення в науковій літературі. Важливу частину захисту магістерської роботи складають пояснення щодо зауважень і відповіді на запитання від членів державної екзаменаційної комісії.

Отже, проведений аналіз дозволив нам визначити формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістерської підготовки як цілісний педагогічний процес поетапного засвоєння

системних знань з риторики та способів їх здобуття, набуття риторичних умінь і навичок, а також розвитку особистісних якостей, необхідних для успішного здійснення риторичної діяльності в професійній сфері.

До подальших наукових розробок вважаємо за доцільне віднести детальний розгляд педагогічної системи формування риторичної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістратури з визначенням особливостей на рівні кожного з її компонентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коротяев Б. И. Учение – процесс творческий : книга для учителя: из опыта работы / Б. И. Коротяев. – М. : Просвещение, 1989. – 158 с.
2. Ладыженская Т. А. Уроки риторики в школе / Ладыженская Т. А., Ладыженская Н. В. – М., 2000. – 80 с.
3. Минеева С. А. Проблемы и трудности риторизации / Минеева С. А. // Риторика диалога в становлении научно-гуманистической системы образования: проблемы исследования и преподавания : материалы XI научно-практической конференции. 10–11 ноября 2002 года / под ред. Минеевой С. А. Пермь, 2002. – С. 131–134.
4. Формирование учебной деятельности студентов / В. Я. Ляудис, Х. Вернеке, И. И. Ильясов и др. ; под ред. В. Я. Ляудис. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 240 с.